

Шылава А. С., кандыдат педагагічных навук, дацэнт кафедры менеджменту і адукацыйных тэхналогій факультэта кіравання і прафесійнага развіцця Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі;

Мурашка Н. У., магістрант.

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка

Народныя традыцыі як сродак фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі малодшых школьнікаў у пазакласнай дзейнасці

Праблема фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі выклікае неабходнасць пошуку і ўкаранення новых падыходаў, якія спрыяюць эфектыўнаму засваенню ведаў і забяспечваюць дасягненне загадзя спраектаваных вынікаў на аснове ўзаемадзеяння суб'ектаў дзейнасці, а таксама фарміраванню вучэбнай дзейнасці малодшых школьнікаў.

The problem of formation of communicative and speech competence at the 1st stage of General secondary education causes the need to find and implement new approaches that contribute to the effective assimilation of knowledge and ensure the achievement of pre-designed results based on the interaction of actors, as well as the formation of educational activities of younger students.

Ключавыя словы: народныя традыцыі, фарміраванне маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі, фальклор, Вялікдзень, Радаўніца.

Keywords: folk tradition, formation of speech and communication competence, folklore, Easter, Radunitsa.

Адной з важных задач на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі з'яўляецца праблема фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі. Гэта абумоўлена мадэрнізацыяй адукацыйнага працэсу на аснове кампетэнтнаснага падыходу. Для вырашэння гэтай праблемы мы прапануем звярнуцца да народных традыцый як сродку фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі.

Актуальнасць звяроту ў XXI стагоддзі да народных традыцый, фальклору і народнай педагогікі выцякае з філасофіі. У рамках экалага-футурыстычнай парадигмы сацыяльных ведаў разглядаецца пытанне аб дыялогу культур, які можа стаць шляхам вызвалення масавай свядомасці ад варожасці ў адносінах да носбітаў іншай культуры. Філасафы лічаць, што праз дыялог культур магчыма лепшае разуменне ўласных культурных знакаў і традыцый і нават пераацэнка каштоўнасцей сваёй культуры.

У вуснай народнай творчасці, у звычай, абрадах, традыцыях народа заключаны каласальны аб'ём інфармацыі па пытаннях адукацыі і выхавання.

Неабходнасць звяроту да народных традыцый у сучасных умовах абумоўлена не толькі тым, што гэта скарбніца мудрасці і запаснік педагагічнай думкі, але

і тым, што перад намі стаіць задача асэнсавання, захавання і перадачы пакаленням таго ўсеагульнага, на чым грунтуецца ўсё чалавечтва, і таго прыватнага, што складае непаўторныя асаблівасці дадзенага народа. Можна з упэўненасцю сцвярджаць, што ў народных традыцыях ёсць зерне такой мудрасці, асэнсаванне і пераацэнка якой дапаможа ў выхаванні новых пакаленняў, захоўваючы баланс паміж агульначалавечымі і агульнакультурнай тэндэнцыямі і нацыянальнымі, этнакультурнымі прырытэтамі.

Акрамя таго мы ўжо не раз адзначалі ў папярэдніх артыкулах [1; 2], што народныя традыцыі, і ў прыватнасці фальклор, могуць выступаць у якасці сродку фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі ў малодшым школьным узросце, таму што сюжэтна-ролевая гульня з'яўляецца найбольш дакладнай і даступнай мадэллю зносін. З гэтай мэтай намі была распрацавана сістэма вывучэння фальклорных традыцый у пазавучэбнай дзейнасці, якая ўключае некалькі этапаў.

1. Этап знаёмства. Правядзенне тэматычнай класнай гадзіны для II класа, дзе адбываецца знаёмства вучняў з асаблівасцямі правядзення таго ці іншага свята, абраду і г. д.

2. Этап расповеду. Правядзенне тэматычнай класнай гадзіны для III класа, на якой настаўнік ужо сумесна з вучнямі распавядае класу аб традыцыях правядзення таго ці іншага свята, абраду і г. д.

3. Этап драматызацыі. Правядзенне паказу вучнямі IV класа на тэму таго ці іншага свята, абраду. Гэта арганізаванае пазакласнае мерапрыемства для бацькоў, дзе вучні распавядаюць пра традыцыі правядзення святаў, абрадаў і г. д. На гэтым этапе вучні выступаюць у ролі выканаўцаў і праяўляюць свае творчыя здольнасці, прычым кожнаму вучню класа знаходзіцца заданне па яго сілах і здольнасцях [1].

Разгледзім сістэму на прыкладзе традыцыйнага народнага свята Вялікдзень. Наш выбар абумоўлены тым, што ў вучэбнай праграме па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет. Мая Радзіма — Беларусь» для IV класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і

выхавання ў раздзеле «Геаграфічныя і гістарычныя звесткі аб нашай Радзіме» прадугледжана азнаямленне вучняў з традыцыйнымі народнымі святамі, такімі як Радаўніца, Купалле, Дзяды, Каляды [3, с. 115]. Аднак мы лічым, што знаёміць дзяцей з Радаўніцай неабходна сумесна з Вялікаднем, тым больш, што ў некаторых рэгіёнах Беларусі Радаўніца мае іншую назву — Наўскі Вялікдзень. Выкарыстоўваючы метады апераджальнага навучання, мы прапануем вывучаць гэта свята ў якасці сродку фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі ў пазавучэбнай дзейнасці ў **папярэдніх класах**, каб у IV класе вучні мелі свае сфарміраваныя аб ім веды.

Так **этап знаёмства** па тэме «**Велікодныя святы**» метаэгодна правесці ў II класе ў час тэматычнай класнай гадзіны, прымеркаванай да Вялікадня.

Тэматычная класная гадзіна «Вялікдзень»

Мэта: пазнаёміць вучняў з традыцыйным народным святам Вялікдзень.

Задачы:

- пашыраць слоўнікавы запас вучняў;
- ствараць умовы для фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі;
- выходзіць павагу да традыцый беларускага народа.

Абсталяванне: алоўкі ці фламастары;

мультымедыяная прэзентацыя; буклет; раздатчны матэрыял для працы ў парах: выразаныя з паперы загатоўкі ў форме яек.

1. Арганізацыйны этап. Падрыхтоўка вучняў да ўспрымання матэрыялу.

Настаўнік (Н.): Сёння мы з вамі пазнаёмімся з традыцыйным народным святам Вялікдзень. Ці чулі вы калі-небудзь пра яго?

Вучань (В.): Не!

Н.: А я ўпэўнена, што вы ўсе добра знаёмы з гэтым святам і актыўна ўдзельнічаеце ў падрыхтоўцы да яго. Давайце дамовімся, што я вам раскажу пра Вялікдзень, а вы ўважліва паслухаеце і пасля майго апавядання яшчэ раз адкажаце на мае пытанне.

2. Знаёмства вучняў з традыцыйным народным святам Вялікдзень.

Расповед настаўніка з выкарыстаннем мультымедыянай прэзентацыі.

Вялікдзень — гэта найважнейшае старажытнае свята ў гонар сонца, абуджэння прыроды, надыходу вясны і пачатку земляробчага сезона. Ён прыходзіўся прыкладна на дзень веснавога раўнадзенства. Гэта свята адзначаецца заўсёды ў нядзелю.

З прыходам хрысціянства Вялікдзень прымеркаваў да дня ўваскрэсення Ісуса Хрыста. Гэта самае доўгачаканае і радаснае свята ў хрысціян.

Сярод іншых назваў свята: Вялікадне, Вялічка і Пасха.

Велікодны тыдзень пачынаецца з Вербнай нядзелі — Вербніцы. У гэты дзень нашы продкі неслі ў царкву ці касцёл упрыгожаныя галінкі вярбы на асвячэнне. Пасля асвячэння галінкі неслі дадому і злёгка, жартам, «білі» імі ўсіх дамашніх, асабліва дзяцей, і прыгаворвалі:

Не я б'ю, вярба б'е, за тыдзень — Вялікдзень.

Будзь здароў, як вада, а расці, як вярба!

Будзь здароў на ўвесь год!

Да Вялікадня рыхтаваліся старанна. Пасля Вербніцы ў чысты панядзелак, аўторак і сераду прыбіралі дом, у чысты чацвер мыліся ў лазні. У суботу гатавалі шмат разнастайных страў, фарбавалі ці распісвалі яйкі, выпякалі велікоднае печыва. У суботу ці на пачатку Вялікадня людзі неслі ў храм на асвячэнне розныя стравы, найперш фарбаваныя яйкі.

На Вялікдзень зранку стол засцілалі бялюткім абрусам. На стол ставілі асвячоную ежу — яйкі, соль, кулічы, вяндрліну. Трапезу пачыналі абявзякова з асвячонага яйка. Пасля гаспадары хавалі рэшткі асвячоных страў, каб праз 9 дзён, на Радаўніцу, занесці іх на могількі і «пачаставаць» памерлых сваякоў.

Днём моладзь гушчалася на арэлях, вадзіла каргоды, адорвала адзін аднаго чырвонымі яйкамі і гуляла з імі. А ўвечары мужчыны і хлопцы збіраліся ў вялікія гурты валачобнікаў і «валачыліся» (хадзілі) па сяле, спяваючы валачобныя песні ў кожным двары. У песнях яны ўслаўлялі гаспадароў, жадалі моцнага здароўя, сямейнага шчасця, плёну на ніве і прыплоду ў хляве.

Н.: Вы так уважліва слухалі мяне, а цяпер скажыце: ці знаёмы вы з такім традыцыйным народным святам, як Вялікдзень?

В.: Так, мы знаёмы.

Н.: Я ўпэўнена, што вы разам з бацькамі таксама святкуеце Вялікдзень. Раскажыце, як у вас дома рыхтуюцца да Вялікадня?

В. 1: Мы фарбуем яйкі.

В. 2: А мы ходзім з бацькамі ў царкву ці касцёл.

В. 3: Прыбіраем хату.

В. 4: Маці пячэ кулічы (пасхальныя булкі) і г. д.

Н.: Бачыце, вы ўсе знаёмы з Вялікаднем, разам са сваімі бацькамі святкуеце гэта свята кожны год, а цяпер вы яшчэ больш пра яго ведаеце. Хто ўважліва мяне слухаў, той адкажа мне. З чаго звычайна пачынаўся Вялікдзень?

В.: Вялікдзень пачынаўся з Вербнай нядзелі ці Вербніцы.

Н.: Малайцы! Для чаго ходзяць у царкву, асвятчаюць вярбу, а потым «б'юць» ёю?

В.: Вярбой «б'юць», каб былі здаровы.

Н.: Малайцы, запомнілі! Яшчэ старажытныя беларусы верылі, што праз біццё галінкай чалавеку перадаецца моц і прыгажосць вярбы. І, дарэчы, асвятчоныя галінкі ніколі не выкідвалі, а захоўвалі да наступнай Вербніцы, каб спаліць у печы і попел рассыпаць па градках для добрага ўраджаю.

Н.: Вы такія малайцы! Вы самі шмат даведаліся і мне расказалі пра Вялікдзень. Зараз я прапаную вам пафарбаваць яйкі. Але спачатку я вам раскажу, што нашы продкі фарбавалі яйкі па-рознаму. Традыцыйнае чырвонае яйка, якое мы звычайна бачым на Вялікдзень, называецца крашанка. У яго роўны аднастайны колер і адсутнасць якіх-небудзь узораў. Але існуюць яшчэ і яйкі, распісаныя ўзорам, — гэта пісанкі. Спачатку на яйка наносіць малюнак гарачым воскам, потым яго вараць і фарбуюць, а пасля саскрабаюць воск і атрымліваюць прыгожы белы ўзор на каляровым фоне.

Зразумела, што варыць і фарбаваць яйкі мы зараз не будзем, гэта вы будзеце рабіць з бацькамі дома, але мы можам патрэніравацца на папяровых яйках, якія я для вас падрыхтавала.

(Настаўнік раздае вучням выразаныя з паперы загатоўкі ў форме яек.)

Вам трэба спачатку падумаць, будзе ваша яйка крашанкай або пісанкай, затым узяць алоўкі ці фламастары і размаляваць яйка. Для гэтай працы я вам даю 5–10 хвілін.

Праца ў парах.

Н.: Падыміце ўверх вашыя яйкі (дзеці падымаюць). Якія прыгожыя яны ў вас атрымаліся і розныя! Зараз вы прыдумаеце маленькае апавяданне аб сваім яйку і раскажаце яго свайму суседу.

Важна паведаміць дзецям, што яны павінны расказаць:

- як называецца яйка;
- якога колеру яйка;
- распісана яйка ці не распісана ўзорам.

На выкананне задання адводзіцца каля 1–2 хвілін.

Н.: Цяпер працуем у парах. Вучні, якія сядзяць на першым варыянце, расказваюць сваё апавяданне суседу па парце, а вучні, якія сядзяць на другім варыянце, слухаюць. Затым вучні, якія сядзяць на другім варыянце, расказваюць сваё апавяданне, а вучні, якія сядзяць на першым варыянце, слухаюць.

Пасля таго як дзеці расказалі пра свае малюнкi, важна паказаць ім на слайдзе правільны варыянт іх адказу, каб дзеці самі ацанілі сваё апавяданне.

Н.: Усе расказалі. Малайцы! А цяпер давайце паглядзім на правільны варыянт адказу. (Настаўнік адкрывае слайд з правільным адказам і просіць аднаго з вучняў прачытаць тое, што напісана на слайдзе).

Н.: Ці ўсё правільна і прыгожа вы расказалі?

В.: Не зусім, былі памылкі.

Н.: Тады давайце выправім памылкі ў адказе. Вучні, якія сядзяць на першым варыянце, чытаюць услых яшчэ раз правільны тэкст з дапамогай слайда, а вучні, якія сядзяць на другім варыянце, правяраюць, ці правільна ён прачытаны. Затым вучні, якія сядзяць на другім варыянце, чытаюць яго, а вучні, якія сядзяць на першым варыянце, правяраюць.

3. Падвядзенне вынікаў.

Н.: Пра якое традыцыйнае народнае свята мы сёння гаварылі?

В.: Сёння мы гаварылі пра Вялікдзень.

Н.: Каб вы лепш запомнілі пра Вялікдзень і змаглі расказаць пра яго сваім бацькам і сябрам, я падрыхтавала для вас на памяць буклет. (Буклет з'яўляецца канспектам усёй атрыманай на класнай гадзіне інфармацыі, які кожнае дзіця выносіць з сабой дадому. Акрамя таго, тэкставы матэрыял, які неабходна асвоіць вучням, прадстаўлены ў ім ярка і наглядна.)

4. Рэфлексія.

Настаўнік прапануе дзецям адказаць на наступныя пытанні:

Н.: Што вам спадабалася на класнай гадзіне больш за ўсё?

В.: Нам спадабалася маляваць яйкі.

В.: А мне спадабалася, як Вы расказвалі пра Вялікдзень.

Н.: Якія цяжкасці вы адчувалі, калі складалі апавяданне?

В.: Я пераблытала словы.

В.: А мне было цяжка ўспомніць назвы колераў па-беларуску.

Наступны этап расповеду па тэме «**Велікодныя святы**» мэтазгодна правесці праз год у III класе таксама ў час тэматычнай класнай гадзіны, прымеркаванай да Вялікадня. За тыдзень да плануемай даты правядзення класнай гадзіны тым, хто жадае паўдзельнічаць, трэба раздаць тэксты для падрыхтоўкі пераказу:

1. Вялікдзень — гэта найважнейшае старажытнае свята ў гонар сонца, абуджэння прыроды, надыходу вясны і пачатку земляробчага сезона.

2. Ён прыходзіўся прыкладна на дзень веснавога раўнадзенства. Гэта свята, якое адзначаецца заўсёды ў нядзелю.

3. З прыходам хрысціянства Вялікдзень прымеркавалі да дня ўваскрэснення Ісуса Хрыста. Сярод іншых назваў свята: Вялікадне, Вялічка і Пасха.

4. Велікодны тыдзень пачынаецца з Вербнай нядзелі — Вербніцы. У гэты дзень нашы продкі

неслі ў царкву ці касцёл упрыгожаныя галінкі вярбы на асвячэнне.

5. Пасля асвячэння галінкі неслі дадому і злёгка, жартам, «білі» імі ўсіх дамашніх, асабліва дзяцей, і прыгаворвалі:

Не я б'ю, вярба б'е, за тыдзень — Вялікдзень.

Будзь здароў, як вада, а расці, як вярба!

Будзь здароў на ўвесь год!

6. Да Вялікадня рыхтаваліся старана: прыбіралі дом, у чысты чацвер мыліся ў лазні.

7. У суботу гатавалі шмат разнастайных страў, фарбавалі ці распісвалі яйкі, выпякалі велікодныя кулічы. Усю ежу асвячалі ў царкве ці касцёле.

8. На Вялікдзень на стол ставілі асвячоную ежу — яйкі, соль, кулічы, вяндрліну. Трапезу пачыналі абвязкова з асвячонага яйка.

9. Пасля гаспадары хавалі рэшткі асвячоных страў, каб праз 9 дзён, на Радаўніцу, занесці іх на могілкі і «пачаставаць» памерлых сваякоў.

10. Днём моладзь гушчалася на арэлах, вадзіла карагоды, адорвала адзін аднаго чырвонымі яйкамі і гуляла з імі.

11. А ўвечары мужчыны і хлопцы збіраліся ў вялікія гурты валачобнікаў і хадзілі па сяле, спяваючы валачобныя песні ў кожным двары.

Тэматычная класная гадзіна «Радаўніца, ці Наўскі Вялікдзень»

Мэта: пазнаёміць вучняў з традыцыяй святкавання Радаўніцы.

Задачы:

- пашыраць слоўнікавы запас вучняў;
- ствараць умовы для фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі;
- выходзіць павагу да традыцый беларускага народа.

Абсталяванне: рэчы для гульні (6 яек, драўляная дошчачка, пенал, хустка, лыжка); цукеркі;

мультымедычная прэзентацыя; буклет; раздатчны матэрыял для групавой працы: карткі з правіламі гульні.

1. Арганізацыйны этап. Падрыхтоўка вучняў да ўспрымання матэрыялу.

Н.: Давайце ўспомнім, якое традыцыйнае свята адзначалі нашы продкі вясной і якое мы таксама адзначаем.

В.: Вясной нашы продкі адзначалі Вялікдзень.

Н.: Малайцы, давайце ўспомнім, як яго святкавалі старажытныя беларусы, а дапамогуць нам у гэтым вучні, якія падрыхтавалі дома расказ пра Вялікдзень.

Расказ вучняў суправаджаецца паказам прэзентацыі.

Н.: Выдатны расказ. Мне вельмі спадабалася, як вы падрыхтаваліся. Я хацела б падзякаваць за дапамогу цукеркамі. А вам спадабалася?

В.: Так, нам спадабалася!

Н.: Вы так уважліва слухалі, малайцы. Цяпер скажыце мне, а што гэта ў нас за свята ў календары адзначана чырвоным колерам праз тыдзень пасля Вялікадня ў аўторак? Хто ведае?

В.: Радаўніца!

Н.: Малайцы! А што гэта за свята такое?

В.: Трэба ездзіць на могілкі!

Н.: А для чаго?

Тут адказы вучняў могуць быць рознымі ад «не ведаем» да «ўсе ездзяць», «так прынята». Усе адказы прымаюцца.

Н.: Сёння мы з вамі паспрабуем разабрацца, што гэта за свята, як яго святкаваць і для чаго ездзіць на могілкі.

2. Знаёмства вучняў з традыцыяй святкавання Радаўніцы.

Расповед настаўніка з выкарыстаннем мультымедычнай прэзентацыі.

Н.: Радаўніца — гэта дзень памінання памерлых сваякоў. Сярод іншых варыянтаў назвы свята сустракаюцца: Радуніца, Радаўніцкія Дзяды, Наўскі Вялікдзень. Адзначаецца на дзвяты дзень пасля Вялікадня. У Беларусі ў гэты дзень не працуюць, таму што гэта чырвоны дзень календара.

Перад Радаўніцай прынята прыводзіць у парад могілкі блізкіх пасля зімы. На Радаўніцу кожная сям'я ішла памінаць памерлых сваякоў спачатку ў царкву, а потым на могілкі.

Нашы продкі клалі на магілу невялікую частку асвячонай ежы, якая засталася пасля Вялікадня: фарбаваныя яйкі, вяндрліну, частку пасхальнага куліча. «...Часам расціралі побач абрус, на якім раскладвалі стравы. Самі частаваліся, частку ежы і пітва пакідалі «нябожчыкам», успаміналі іх...» [4]. Гаварыць пра іх дазвалялася толькі добрае. Нашы продкі верылі, што душы памерлых у гэты дзень чуюць іх.

Пасля могілак па дарозе моладзь і дзеці вадзілі веснавыя карагоды. Радаўніца заканчвалася бяседай дома ці ў карчме, але ўжо ў больш вясёлай форме са спевамі і танцамі, гульнямі. Гэта не было святатацтвам, а мела рытуальнае значэнне — пераадолець смерць, сцвердзіць жыццёвы аптымізм [5].

У народзе кажуць: «На Радаўніцу да абеду па-шучу, па абедзе плачуць, а к вечару скачуць» [6].

Н.: Вы так уважліва слухалі, цяпер вы ведаеце, для чаго мы святкуем Радаўніцу і для чаго ходзім усёй сям'ёй на могілкі. Што мы павінны зрабіць напрыканцы нашай класнай гадзіны па традыцыі святкавання Радаўніцы?

В.: Напрыканцы нашай класнай гадзіны мы павінны павесяліцца!

Н.: Правільна! Я прапаную вам пагуляць у велікодныя гульні. Для гэтага мы падзелімся на тры групы па радах. Кожная група атрымае канверт з заданнем. У канверце вы знойдзеце тэкст з апісаннем сваёй гульні. Вам трэба прачытаць тэкст,

разабрацца, як трэба гуляць, узяць патрэбны вам набор рэчаў, а потым расказаць класу пра гульню і паказаць, як у яе гуляюць.

Праца ў групах.

Дзеці атрымліваюць заданне ў канвертах. У кожным канверце тэкст з апісаннем адной гульні. Каб настаўніку было лягчэй рыхтавацца да класнай гадзіны, мы падрыхтавалі тэкст з апісаннем кожнай гульні (раздатчны матэрыял для групавой працы па тэме «Радаўніца, ці Наўскі Вялікдзень»).

Сутнасць гэтага задання ў тым, што вучні рыхтуюць групавы пераказ. Тэкст разбіты на сказы і кожны ўдзельнік групы можа пераказаць па адным сказе.

Трэба паведаміць дзецям, што яны павінны будаваць свой расказ паводле наступнага плана:

- 1) як называецца гульня;
- 2) што патрэбна для гульні;
- 3) як у яе гуляць.

1) Гульня «У біткі». (Для гульні патрэбны 2 яйкі.)

Перад біццём як трэба крыху «патаргавацца».

1-шы вучань: Ну што, будзем біцца?

2-гі вучань: А ў цябе яйка не залітае смалой?

1-шы вучань: Не! Трымай, буду біць!

2-гі вучань: Не, ты першы трымай, а потым я.

Пасля торгу адзін з удзельнікаў б'е па яйку другога ўдзельніка. Той, чыё яйка пабілася, аддае бітае яйка пераможцу. Перамагае ў гульні той, у каго больш за ўсіх яек.

2) Гульня «Качанне яек». (Для гульні патрэбны невялікая драўляная дошчачка, пенал і два яйкі.)

На падлогу кладуць дошчачку. Пад яе падкладаюць з аднаго боку пенал, каб атрымалася горка. З горкі пускаюць яйкі. Калі яйка аднаго ўдзельніка закрэне ў час руху яйка папярэдняга ўдзельніка, то яго гаспадар забірае «збітае» яйка. Удзельнікі гуляюць па чарзе. Перамагае ў гульні той, у каго больш за ўсіх яек.

3) Гульня «На паляўнічы спрынт». (Для гульні патрэбны 2 яйкі, лыжка і хустка.)

Удзельніку завязваюць хусткай вочы і даюць у рукі лыжку. На стол кладуць яйка. Удзельнік павінен з трох разоў лыжкай трапіць па яйку. Той, хто трапляе лыжкай па яйку, забірае яйка сабе. Удзельнікі гуляюць па чарзе. Перамагае ў гульні той, хто змог трапіць лыжкай па яйку.

На выкананне задання дзецям адводзіцца каля 10 хвілін.

3. Прадстаўленне.

Вучні рыхтуюцца, пасля чаго кожная група выходзіць і прадстаўляе сваю гульню.

Пасля таго як група выступіла, настаўніку трэба правесці работу над памылкамі. Разгледзім прыклад такой працы.

Першая група расказвае падрыхтаваны тэкст пра гульню «У біткі»:

«Гульня называецца «У біткі». Для гульні патрэбны 2 яйкі. Перад біццём як трэба крыху «патаргавацца». Потым адзін з удзельнікаў б'е па яйку

другога ўдзельніка. Той, чыё яйка пабілася, аддае бітае яйка пераможцу. Перамагае ў гульні той, у каго больш за ўсіх яек».

Н.: Малайцы! (Звяртаецца да класа.) Дзеці, вы зразумелі, як гуляць «У біткі»?

В.: Так, нам усё зразумела.

Н.: Група расказвала без памылак?

В.: Група расказвала з памылкамі. Яны пераблыталі беларускія і рускія словы.

Н.: Якія памылкі вы заўважылі?

Вучні выпраўляюць памылкі з дапамогай настаўніка. Потым настаўнік павінен паказаць на слайдзе правільны варыянт адказу і прапанаваць групе паўтарыць сваё выступленне, але ўжо чытаючы тэкст са слайда. Такая праца дапамагае дзецям вучыцца аналізаваць тое, што яны чуюць і гавораць, а таксама самастойна знаходзіць маўленчыя памылкі.

Пасля гэтага прадстаўляць свой расказ выходзіць другая група. Праца з другой і трэцяй групай праводзіцца па аналогіі з першай.

4. Падвядзенне вынікаў.

Н.: Сёння вы вельмі добра папрацавалі. Пра што новае вы даведаліся?

В.: Мы даведаліся, што такое Радаўніца і як трэба яе адзначаць.

Н.: Малайцы! А за добрую працу трымайце цукеркі!

5. Рэфлексія.

Настаўнік прапануе дзецям адказаць на наступныя пытанні:

Н.: Якія цяжкасці вы адчувалі, калі працавалі разам?

В.: Мы не маглі доўга падзяліць словы паміж сабой.

В.: А мне было цяжка ўспомніць беларускія словы.

Н.: Што вам спадабалася на класнай гадзіне больш за ўсё?

В.: Мне спадабалася гуляць у гульні.

В.: А нам спадабалася расказваць пра гульню.

Наступны этап драматызацыі па тэме «**Велікодныя святы**» мэтазгодна правесці ў IV класе ў якасці пазакласнага мерапрыемства для бацькоў. Такую форму пазакласнага мерапрыемства мы называем **распавед-паказ**, дзе дзеці разам з настаўнікам расказваюць пра Вялікдзень.

Для арганізацыі такога мерапрыемства неабходна загадзя раздаць дзецям словы для завучвання на памяць і правесці некалькі рэпетыцый з дзецьмі. Акрамя таго на ўроку працоўнага навучання дзеці самастойна могуць зрабіць запрашэнні на паказ для бацькоў, напрыклад, у тэхніцы выцінанкі. Напярэдадні паказу можна арганізаваць для бацькоў і дзяцей конкурс праектаў на тэму «Традыцыі святкавання Вялікадня ў нашай сям'і» і ў час паказу зрабіць выставу сямейных праектаў.

Разгледзім прыклад такога паказу.

Расповед-паказ па тэме «Ужо недалечка чырвонае яечка!»

Мэта: расказаць бацькам пра традыцыйнае народнае свята Вялікдзень.

Задачы:

- развіваць маўленне і пашыраць слоўнік запас вучняў;
- пашыраць і паглыбляць уяўленні дзяцей аб традыцыйных беларускіх святах;
- выходзіць павагу да традыцый беларускага народа.

Дзейныя асобы: маці; дачка; валачобнікі (некалькі хлопцаў, якія змогуць выканаць валачобную песню); хлопцы, дзяўчаты.

Абсталяванне: касцюмы для дзейных асоб, цукеркі; рэчы для гульні: 6 яек, драўляная дошчачка, пенал, хустка, лыжка; дэкарацыі для сцэны «Маці і дачка ў хаце»: стол, белы абрус, посуд, фарбаваныя яйкі, куліч, прысмакі, хлеб, соль і да т. п.; невялікія падарункі для пераможцаў конкурсаў, пераможцаў сямейнага праекту «Традыцыі святкавання Вялікадня ў нашай сям'і»; малюнак фармату А3 з выявай мяшка; стыкеры чырвонага і зялёнага колеру; мультымедыяная прэзентацыя; буклет для бацькоў.

Паказ праходзіць у класе, падзеленым на дзве часткі. У адной частцы «зала для гледачоў», у другой — імправізаваная сцэна для дзяцей. На «сцэне» ў куце стаіць стол, накрыты абрусам. На стала расставлена велікодная ежа. На сценах бліжэй да гледачоў арганізавана выстава сямейных праектаў «Традыцыі святкавання Вялікадня ў нашай сям'і». На дзвярах вісіць малюнак з выявай мяшка «Мяшок пажаданняў». У «зале для гледачоў» на стале прылеплены па 2 стыкеры зялёнага і чырвонага колеру.

Паказ пачынаецца з таго, што вучні заходзяць у клас і расказваюць па чарзе свае тэксты пра традыцыйнае свята Вялікдзень. Неабходна адзначыць, што важна задзейнічаць у гэтым мерапрыемстве як мага больш вучняў. Расповед суправаджаецца паказам мультымедыянай прэзентацыі «Ужо недалечка чырвонае яечка».

1-шы в.: А ці ведаеце вы, як нашы продкі святкавалі Вялікдзень?

2-гі в.: Вялікдзень — гэта найважнейшае старажытнае свята ў гонар сонца, абуджэння прыроды, надыходу вясны і пачатку земляробчага сезона.

3-ці в.: Ён прыходзіўся прыкладна на дзень веснавага раўнадзенства — 21 сакавіка. Гэта свята, якое адзначаецца заўсёды ў нядзелю.

4-ты в.: Зыходзіць хрысціянства Вялікдзень прымеркаваў да дня ўваскрэсення Ісуса Хрыста. Сярод іншых назваў свята: Вялікадне, Вялічка і Пасха.

5-ты в.: У хрысціянскім календары Вялікдзень звяцеецца: у каталікоў — у нядзелю пасля поўнага месіаца, якая наступае следам за перыядам веснавага раўнадзенства. Гэта прыкладна паміж 22 сакавіка і 25 красавіка.

6-ты в.: А ў праваслаўных вернікаў адлічваецца наперад 13 дзён і таксама вызначаецца нядзеля пасля поўні, што прыпадае на перыяд паміж 4 красавіка і 8 мая.

7-мы в.: Велікодны тыдзень пачынаецца з Вербнай нядзелі — Вербніцы. У гэты дзень нашы продкі неслі ў царкву ці касцёл упрыгожаныя галінкі вярбы на асвячэнне.

8-мы в.: Пасля асвячэння галінкі неслі дадому і злёгка, жартам, «білі» імі ўсіх дамашніх, асабліва дзяцей, і прыгаворвалі:

Не я б'ю, вярба б'е, за тыдзень — Вялікдзень!

Будзь здароў, як вада, а расці, як вярба!

Будзь здароў на ўвесь год!

9-ты в.: Да Вялікадня рыхтаваліся старана: у чысты панядзелак і аўторак велікоднага тыдня мылі і прыбіралі дом.

10-ты в.: У сераду мылі ў хаце ўсё драўлянае. У чысты чацвер мыліся ў лазні. Хадзілі таксама мыцца на бягучую ваду або на расу, каб на целе не было хвароб.

11-ты в.: У суботу гатавалі шмат разнастайных страў, фарбавалі ці распісвалі яйкі, выпякалі велікодныя кулічы. Усю ежу асвячалі ў царкве ці касцёле.

12-ты в.: На Вялікдзень стол засцілалі бялюткім абрусам. На стол ставілі асвячоную ежу — яйкі, соль, кулічы, вэндліну. Трапезу пачыналі абавязкова з асвячонага яйка.

13-ты в.: Пасля гаспадары хавалі рэшткі асвячоных страў, каб праз 9 дзён, на Радаўніцу, занесці іх на могілкі і «пачаставаць» памерлых сваякоў.

14-ты в.: Днём моладзь гушчалася на арэях, вадзіла карагоды, адорвала адзін аднаго чырвонымі яйкамі і гуляла з імі. Давайце і мы з вамі пагуляем. Нам патрэбны тры гульцы.

Дзеці разам з настаўнікам запрашаюць бацькоў для гульні «Качанне яек».

15-ты в.: Гульня называецца «Качанне яек». Для гульні нам патрэбны невялікая драўляная дошчачка, пенал і тры яйкі. Гуляюць у яе так: на падлогу кладуць дошчачку. Пад яе падкладаюць з аднаго боку пенал, каб атрымалася горка.

16-ты в.: З горкі пускаюць яйкі. Калі яйка аднаго ўдзельніка закрэне ў час руху яйка папярэдняга ўдзельніка, то яго гаспадар забірае «збітае» яйка. Удзельнікі гуляюць па чарзе. Перамагае ў гульні той, у каго больш за ўсіх яек. Усё зразумела?

Бацькі: Так!

16-ты в.: Тады пачынаем гульню. Раз! Два! Тры!

17-ты в.: Мы прапануем вам пагуляць у яшчэ адну гульню. Нам патрэбны зноў тры гульцы.

Дзеці разам з настаўнікам запрашаюць бацькоў для гульні «На паляўнічы спрынт».

17-ты в.: Гульня называецца «На паляўнічы спрынт». Для гульні нам патрэбны тры яйкі, лыжка і хустка. Гуляюць у яе так: удзельніку завязваюць

хусткай вочы і даюць у рукі лыжку. На стол кладуць яйка.

18-ты в.: Удзельнік павінен з трох разоў лыжкай трапіць па яйку. Той, хто трапляе лыжкай па яйку, забірае яго сабе. Удзельнікі гуляюць па чарзе. Перамагае ў гульні той, хто змог трапіць лыжкай па яйку.

Калі пераможцаў некалькі, то можна арганізаваць яшчэ адзін тур гульні ці абвясціць некалькі пераможцаў.

19-ты в.: А ўвечары мужчыны і хлопцы збіраліся ў вялікія гурты валачобнікаў і хадзілі па сяле, спяваючы валачобныя песні ў кожным двары.

Сцэна «Маці і дачка ў хаце».

Для гэтай сцэны перад мерапрыемствам неабходна арганізаваць невялікі стол, пакрыты белым абрусам. На сталае расставіць посуд з характэрнай велікоднай ежай: фарбаванымі яйкамі, кулічом, прысмакамі, хлебам, соллю і да т. п.

Дачка: Мамка, калі ж валачобнікі прыйдуць?

Маці: Звычайна, дачушка, яны пад вечар прыходзяць. А пакуль што давай запытаемся ў нашых гасцей пра розныя велікодныя звычаі — не ўсе ж яны тутэйшыя людзі, многія і са свету прыехалі.

Маці і дачка задаюць по чарзе пытанні гледачам, за правільны адказ даецца ўзнагарода — чырвонае яйка.

Дачка: Скажыце, людзі добрыя, што такое крашанка? (Крашанка — яйка, якое мае роўны аднастайны колер без узораў.)

Маці: А хто знае, што такое пісанкі? (Пісанкі — гэта яйкі, распісаныя ўзорам. Спачатку на яйка наносяць малюнак гарачым воскам, потым яйка вараць і фарбуюць, а пасля саскрабаюць воск і атрымліваюць прыгожы белы ўзор на каляровым фоне.)

Дачка: Што азначае слова Вялікдзень? (Вялікі дзень.)

Маці: А можа хто скажа, што азначае слова Пасха? (Зыход, вызваленне з няволі.)

Падыходзяць валачобнікі (хлопцы) і вітаюцца з гаспадарамі.

Валачобнікі: Хрыстос уваскрэс! Хрыстос уваскрэс! Хрыстос уваскрэс!

Маці і дачка (разам): Сапраўды ўваскрэс! Ваісціну ўваскрэс! Праўдзівы паўстаў!

Выконваецца валачобная песня «Валачобнікі валачыліся...».

Гаспадары адорваюць валачобнікаў пачастункамі.

Атрымаўшы ўзнагароду за віншаванні, валачобнікі кажуць па чарзе віншаванні гаспадарам:

1-шы валачобнік: Будь жа, пане гаспадару, здароў, як крынічная вада!

2-гі валачобнік: Багаты, як урадлівая зямля!

3-ці валачобнік: Вясёл, як харошая вясна!

4-ты валачобнік: Дай табе Божа — і ў каморы, і ў аборы [7, с. 38]!

Гурт адыходзіць.

20-ты в.: На дзявяты дзень пасля Пасхі, у аўторак, на Беларусі адзначаецца Радаўніца. Гэта

дзень памінаання памерлых сваякоў. Сярод іншых варыянтаў назвы свята сустракаюцца: Радаўніца, Радаўніцкія Дзяды, Наўскі Вялікдзень.

21-шы в.: Перад Радаўніцай прынята прыводзіць у парадак могілкі блізкіх пасля зімы. На Радаўніцу кожная сям'я ішла памінаць памерлых сваякоў спачатку ў царкву, а потым на могілкі.

22-гі в.: Нашы продкі клалі на магілу невялікую частку асвячонай ежы: фарбаваныя яйкі, цукеркі, частку велікоднага куліча, успаміналі аб памерлых. Гаварыць пра іх дазвалялася толькі добрае. Нашы продкі верылі, што душы памерлых у гэты дзень чуюць іх.

23-ці в.: Пасля могілак па дарозе моладзь і дзеці вадзілі веснавыя карагоды. Радаўніца заканчвалася бясёдай дома ці ў карчме, але ўжо ў больш вясёлай форме са спевамі і танцамі, гульнямі.

24-ты в.: Гэта не было святатацтвам, а мела рытуальнае значэнне — пераадолець смерць, цвёрдзіць жыццёвы аптымізм. У народзе кажуць: «На Радаўніцу да абеду пашуць, па абедзе плачуць, а к вечару скачуць».

25-ты в.: Так заканчваўся на Беларусі цыкл Велікодных святаў. Дзякуем вам усім за ўвагу і да новых сустрэч!

Падвядзенне вынікаў.

Н.: Паважаныя бацькі! Сёння вы ўбачылі паказ, прысвечаны цыклу Велікодных святаў, якія адзначаюцца ў Беларусі. Мы вельмі спадзяёмся, што гэта мерапрыемства было пазнавальным і цікавым не толькі для дзяцей, але і для вас. Мы ўсе вельмі стараліся. Аднак яшчэ мне хацелася б падвесці вынікі сямейнага праекта «Традыцыі святкавання Вялікадня ў нашай сям'і», які вы выконвалі разам са сваімі дзецьмі. Вялікі дзякуй усім, хто прыняў удзел у гэтым праекце. Час, які быў затрачаны на выкананне гэтага задання, вы правялі разам са сваімі дзецьмі, а значыць, што ён ўжо не прайшоў дарэмна, бо гэтыя імгненні вельмі цэнныя. І ўсё ж мы ўзялі на сябе такую адказнасць і выбралі лепшыя з лепшых праектаў. У нас было арганізавана галасаванне дзяцей, бацькоў і настаўнікаў і па выніках галасавання былі адабраны лепшыя праекты, якія мы сёння адзначым невялікімі падарункамі.

Настаўнік падводзіць вынікі.

Рэфлексія.

Н.: Мы ацанілі вас, а цяпер нам хацелася б, каб вы ацанілі нас. Зробім мы гэта наступным чынам. У кожнага з вас на стале прылеплены па 2 стыкеры зялёнага і чырвонага колеру. На зялёным стыкеры напішыце, калі ласка, што вам больш за ўсё спадабалася ці запомнілася на нашым мерапрыемстве, а на чырвоным стыкеры — тое, што вам хацелася б змяніць у ім. У нас на дзвярах ёсць «мяшок пажаданняў». Зялёныя стыкеры мы клеім унутры мяшка, гэтыя пажаданні мы возьмем з сабой. А чырвоныя клеім побач з мяшком, з імі мы будзем яшчэ працаваць.

Пасля паказу можна арганізаваць сумесны з бацькамі салодкі стол.

Такая сістэма працы спрыяе паступоваму вывучэнню народных традыцый, дапамагае фарміраванню прыёмаў і правілаў зносін, развівае творчыя здольнасці. Акрамя таго, развіваюцца слоўніковы запас, гукавымаўленне, граматычны лад і выразнасць маўлення. Гэта прыводзіць да таго, што ў гульнявой форме адбываецца працэс фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі.

Такім чынам, гаворачы аб народных традыцыях і звычаях як аб сродку фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі, трэба адзначыць, што яны спрыяюць развіццю мовы і маўлення, даюць сацыяльны вопыт зносін, маюць гульнявую і простую форму камунікацыі. Акрамя таго, яны развіваюць дзяцей творча, знаёмяць з народнай культурай і яго духоўным абліччам.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Шылава, А. С. Фальклор як сродак фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі малодшых школьнікаў у пазакласнай дзейнасці / А. С. Шылава, Н. У. Мурашка // Пачатковае навучанне: сям'я, дзіцячы сад, школа. — 2019. — № 11. — С. 59–65.
2. Шылава, А. С. Эфектыўныя шляхі фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі малодшых школьнікаў праз прыказкі і прымаўкі на ўроках беларускай мовы і літаратурнага чытання / А. С. Шылава, Н. У. Мурашка // Пачатковае навучанне: сям'я, дзіцячы сад, школа. — 2019. — № 12. — С. 7–12.
3. Учебные программы по учебным предметам для учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания: 4 класс / Министерство образования Республики Беларусь. — Минск : Нац. ин-т образования, 2017. — 203 с.
4. Беларускія народныя святы для дзяцей / склад. А. Коршак ; маст. Л. Галубец. — Мінск : Беларусь, 2019. — 176 с. : іл.
5. Ліцьвінка, В. Д. Святы і абрады беларусаў / В. Д. Ліцьвінка. — 3-е выд. — Мінск : Беларусь, 2001. — 190 с. : іл.
6. Лозка, А. Ю. Святы Беларусі / А. Ю. Лозка. — Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2018. — 72 с. : іл. — (Беларуская дзіцячая энцыклапедыя).
7. На нова лета... : метадычныя распрацоўкі настаўнікаў этнашколы ў Сеніцы. — Мінск : Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны, 2003. — 128 с.

Матэрыял паступіў у рэдакцыю 27.01.2020.

Уважаемые педагоги! Приглашаем вас к сотрудничеству!

Делитесь опытом с коллегами: присылайте в редакцию как готовые статьи, так и свои наработки — мы поможем оформить их в материалы для публикации. Звоните, присылайте свои материалы по электронной почте.

Телефон: (8017) 297-93-20. **Электронный адрес:** aiv-pn@tut.by

Общие требования к отправляемым материалам

Оформление письма.

В теме электронного письма следует указать:

- для научной статьи — слово **Статья**.
- для методических рекомендаций, разработки воспитательного материала — слово **Методика** или **Мероприятие**;
- для разработки урока — слово **Урок**, название учебного предмета, класс, тему урока, номер урока в соответствии с примерным календарно-тематическим планированием (учебник/год выпуска).

Сведения об авторе.

На первой странице каждого файла должны содержаться сведения об авторе:

- фамилия, имя и отчество; место работы (учёбы), занимаемая должность, учёная степень, учёное звание или квалификационная категория; контактные телефоны (мобильный и домашний); домашний и служебный адреса (с индексом);

- **паспортные данные:** гражданство, серия, номер паспорта, дата и место выдачи, личный номер, адрес регистрации.

Таблицы, рисунки, схемы, фотографии, содержащиеся в тексте, следует **пронумеровать**, а в тексте сделать сноски на соответствующие номера.

При **цитировании стихов** необходимо указать автора и сделать ссылку на **номер источника** (книги, электронного ресурса), содержащегося в отдельном списке в конце материала.

Обращаем ваше внимание, что после получения материалов с адреса журнала вам на электронную почту придёт анкета, которую необходимо заполнить и отослать обратно.